

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра германських мов і зарубіжної літератури

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ХУДОЖНІ ПОШУКИ В РОМАНІСТИЦІ**

ГЕНРІ МІЛЛЕРА»

Виконала: студентка 2 курсу
Angb1-M18z групи
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і
література (англійська), додаткова
спеціальність 014 Середня освіта (Мова і
література (німецька))
Пасатецька Ірина Анатоліївна

Керівник:
Кеба О.В., доктор філологічних наук,
професор, завідувач кафедри германських
мов і зарубіжної літератури

Рецензент:
Рарицький О.А., доктор філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри історії
української літератури та компаративістики

Кам'янець-Подільський - 2019 року

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Проблеми наукового вивчення творчості Генрі Міллера.....	7
Висновки до розділу.....	15
Розділ 2. Творча біографія й особливості світогляду Генрі Міллера.....	16
2.1. Основні етапи творчого шляху письменника.....	16
2.2. Специфіка художньо-естетичної системи Генрі Міллера.....	24
Висновки до розділу.....	35
Розділ 3. Художня концепція світу і людини в "Паризькій трилогії".....	36
3.1. Творча історія "Паризької трилогії".....	36
3.2. Жанрові особливості "Паризької трилогії" (на прикладі роману "Тропік Рака".....	41
3.3. Особливості часу і простору в романах Г. Міллера.....	54
3.4. Концепція героя в романі "Тропік Рака".....	60
3.5. Особливості поетики "Паризької трилогії".....	70
3.5.1. Потік свідомості як основна поетикальна стратегія трилогії.....	70
3.5.2. Синтетичність образів реальності, фантазії і мистецтва.....	74
3.5.3. Метафора і метаморфоза в структурі тексту.....	77
3.5.4. Архетипні образи трилогії.....	80
Висновки до розділу.....	84
Висновки.....	85
Список використаних джерел.....	90

ВСТУП

Перша третина ХХ століття є надзвичайно важливим періодом історико-культурного розвитку людства. В цей час складаються ідеї й образи, котрі стали фундаментальними для сучасної культури та літератури. Зміна відношення художньої творчості до дійсності шляхом урізноманітнення стилів та методів – основна тенденція літературної діяльності даного періоду. Це доба письменників-новаторів, які, відмовившись від ідейних та стильових начал академізму та реалізму ХІХ століття, формують нову художню концепцію світу і людини, що увиразнюється в різноманітних напрямках і течіях модернізму.

В цілому модернізм є сукупністю художньо-естетичних ідей і течій кінця ХІХ і перших десятиліть ХХ століття, що характеризуються розривом із традиційними реалістичними принципами відтворення дійсності. Він об'єднав різноманітне творче осмислення особливостей цього часу: відчуття дисгармонії світу, нестабільність людського існування, бунт проти раціоналістичного мистецтва і необхідність абстрактного мислення, трансцендентальність й містицизм, потяг до новаторства будь-якою ціною. У своїх радикальних проявах і у мистецтві, і у літературі, і в театрі модернізм відмовляється від осмисленості й візуальної оригінальності образів, від гармонії, природності. Сутність модерністського пошуку – у переосмисленні поглядів людини на світ і на саму себе.

Саме в добу модернізму на літературній сцені з'являється яскрава постать Генрі Міллера. У світовій літературі важко віднайти автора, життя і творчість якого оцінювалися настільки категорично двоїсто. Його називали генієм і збоченцем, бунтівником і егоїстом, пророком і маніяком. Його книги долають всі можливі суспільні й літературні табу. Однак Міллер став відомим не лише як письменник-провокатор і борець із традиційною святенницькою мораллю, а як видатний митець-новатор, що суттєво вплинув на формування нової поетико-стильової парадигми в літературі новітньої доби. У сучасному літературознавстві його вважають винахідником жанру напівавтобіографічного

роману, що поєднував ґрунтований на справжній біографії автора сюжет із елементами соціальної критики, філософськими роздумами, потоком свідомості, відвертим зображенням сексуального життя та сюрреалістичними вільними асоціаціями.

Постать Г. Міллера та його твори стали об'єктом окремих досліджень багатьох літературознавців, а саме Д. Декера «Henry Miller and Narrative Form: Constructing the Self, Rejecting Modernity» (2005), К. Масуги «The Secret Violence of Henry Miller» (2011), А. Перле «Мой друг Генри Миллер. Дружеская биография» (1999), Р. Фергюсона «Henry Miller: A Life» (2012), Т. Несбіта «Henry Miller and Religion» (2012), П. Яшан «Henry Miller and the Surrealist Discourse of Excess: A Post-structuralist Reading» (2001); «Паризькій трилогії» Г. Міллера була присвячена монографія А. Аствацатурова «Генри Миллер и его «парижская трилогия» (2010). Проте філософська-естетична система і поетико-стильові пошуки письменника досі залишаються недостатньо дослідженими і є предметом дискусій у сучасному літературознавстві, що й зумовлює актуальність пропонованої магістерської роботи.

Метою нашого дослідження є виявлення концептуальних параметрів художньо-філософської системи Генрі Міллера та її віддзеркалення в особливостях жанрово-композиційної, часо-просторової, образно-стильової організації його прози.

Досягнення поставленої мети вимагає вирішення таких **дослідницьких завдань**:

- здійснити огляд основних напрямів науково-критичного вивчення творчості Міллера;
- охарактеризувати чинники та джерела художньо-філософської системи письменника;
- з'ясувати сутність концепції світу і героя в "Паризькій трилогії" автора;
- виявити жанрові особливості творів Міллера;
- визначити особливості поетики "Паризької трилогії".

Об'єктом магістерської роботи є романи "Паризької трилогії" Генрі Міллера – "Тропік Рака", "Чорна весна" і "Тропік Козерога".

Предмет дослідження – формування філософсько-естетичної концепції Генрі Міллера та її втілення в художніх пошуках письменника.

Теоретико-літературне підґрунтя роботи забезпечується новітніми концепціями жанру, викладеними в концептуальних колективних та індивідуально-авторських дослідженнях [3; 4; 10; 14; 46]. Літературний жанр розуміється в роботі як змістово-формальна категорія, тому жанрову специфіку того чи іншого твору слід визначати через аналіз як його змістових елементів, так і через особливості форми. У першому випадку найпильніша увага приділяється проблематиці твору, а у другому – таким елементам поетики, як сюжет, композиція, хронотоп, характерні ознаки організації оповіді. Звичайно, важливо враховувати в цілому творчість письменника, адже формування сутнісних жанрових орієнтирів автора відбувається впродовж тривалого часу, і певна жанрова модель потребує становлення, випробування, певного відшліфування.

Методи дослідження: порівняльно-історичний, функціонально-генетичний, естетико-стильовий, типологічний, частково психоаналітичний, при загальному системному підході до матеріалу. Основним методом, використаним у роботі, є культурно-історичний метод, згідно з яким виявляється місце Міллера в історії розвитку літературно-художніх систем модернізму. Застосовано також структурно-функціональний метод, за допомогою якого простежено особливості жанру, хронотопу, поетики в романах письменника.

Наукова новизна результатів визначається тим, що у роботі вперше генералізуються окремі спостереження щодо унікальності світоглядних і художньо-естетичних пошуків Генрі Міллера та його поетико-стильового новаторства; зроблена спроба відтворити панораму жанрових і мовленнєвих особливостей творів "Паризької трилогії", що увиразнюють специфіку творчого методу автора.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення і висновки магістерської роботи можуть враховувати дослідники творчості Генрі Міллера; робота дозволяє провести певну систематизацію історико-літературних, художньо-естетичних й аналітико-психологічних знань з даної проблеми; вона може стати підґрунтям для створення відповідного семінару спеціалізації, присвяченого творчості письменника, її можуть використати викладачів вишів і студенти у своїй науково-дослідній роботі.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (70 позицій). Загальний обсяг роботи – 95 сторінок, в тому числі 89 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

Творчість Генрі Міллера – виняткове явище в американській і світовій літературі ХХ ст. Письменник, попри прижиттєву скандальну славу, зараз вважається одним із визначних новаторів у сфері новітньої художньої словесності. Йому вдалося виробити свою власну неповторну манеру письма, яка передбачає нехтування будь-якими літературними і мовними нормами, орієнтована на епатування читача.

Ця система загалом відповідає естетиці й поетиці модернізму, в основі яких лежить уявлення про необхідність кардинального оновлення світу, стосунків мистецтва і дійсності й, відповідно, – зображально-виражальних художньо-образних засобів. Будучи дотичним до модерністських пошуків, Міллер, тим не менше, радикалізував усі нововведення модерністів і створив унікальну індивідуально-авторську поетику. Її чинником і осердям є новий образ митця, завдання якого, на думку Міллера, полягає в тому, щоб не відвести людину від реальності (ескапізм), а показати цю дійсність у всій її непривабливості. Звідси – у творах письменника так багато потворного, огидного, а з погляду багатьох критиків і читачів – аморального й неприйняттого.

В основі світоглядної системи Міллера – ідеї домінування суб'єктивного над об'єктивним, ірраціоналізм світосприйняття, підкреслений індивідуалізм, зосередження на позасвідомих процесах у внутрішньому світі особистості. Протиставлення об'єктивного і суб'єктивного, раціонального й ірраціонального, індивідуального і масового втілюється в романах Міллера головним чином через антитезу віджилого світу й гіпотетичних перспектив його оновлення. Ця проблема проектується, у свою чергу, на опозиції традиційного типу свідомості, позначеного стереотипністю, клішованістю мислення, раціоналістичністю, прагматичною спрямованістю, і якісно інакшого типу свідомості, орієнтованого на креативний, інтуїтивістський, індетерміністський способи осягнення реальності.

Образ світу в трилогії “Тропік Рака”, “Чорна весна” і “Тропік Козерога” передається шляхом розкриття внутрішнього життя головного героя-митця. Його уявлення про дійсність набуває міфологізованого характеру й позначається рядом рис, притаманних міфологічному мисленню. Такий стан свідомості протагоніста зумовлений руйнуванням у його суб’єктивному образі світу традиційних, загальноприйнятих ціннісних і світоглядних установок, що спричиняє занурення героя вглиб свого “я” і пошуки стійких основ для відродження, упорядкування картини дійсності. Це супроводжується порушенням соціальних табу міллерівським персонажем, імморалізмом, синкретизмом, ірраціоналізмом, циклічністю, ритуалістичністю в його світобаченні. При цьому вкрай важливо, що всі ці ознаки позиції героя-наратора детермінуються в його свідомість такими проблемами, як місце й призначення митця в суспільстві, їх співвіднесення, творчість як спосіб наближення до буття-у-потоці, переосмислення категорій чисте/нечисте, сакральне/профанне. А часто зображувані в текстах письменника відверті сексуальні сцени співвідносяться з універсально-космічними актами руйнування і творення світу.

Пошуки протагоністом нової картини дійсності, адекватної зміненим формам світовідношення та світосприйняття, утілюються в міллерівських текстах у відповідних міфах, символах, образах, лейтмотивах, зокрема а міфах творення/руйнування, умирання/відродження, образах жінки (матері, коханки), митця; у символах книги, ріки, утроби, піхви, землі, мосту, еросу/танатосу, хаосу/космосу. Зазначені міфоеlementи демонструються в романах, як правило, у вигляді конфліктних полюсів, опозиційність яких нейтралізується або шляхом їх ототожнення, або медіацією. Зняття протиріч приводить, у свою чергу, до переосмислення героєм образу реальності, до її гармонійного, конструктивного прийняття, а також до зміни власного соціального статусу від вигнанця до деміурга з “новою Біблією”, що стає головним знаряддям творчого оновлення неадекватної картини світу.

Твори Міллера – це не романи в загальноприйнятому значенні слова, а скоріше «антиромани». Тут відсутня фабула, фактично є тільки один герой-наратор, що декларує свою тотожність із автором, і весь великий текст являє собою його «потік свідомості», в якому злиті одномоментні дії, відчуття і враження, думки, що спонтанно виникли або ж вистраждані особистим життєвим досвідом (про секс, про сучасне життя, про творчість), спогади (про перші дні в Парижі, про Нью-Йорк, про дитинство і юність тощо) або уривки спогадів, викликані несподіваними асоціаціями. У цьому потоці вражень, спогадів і роздумів героя спливають й інші персонажі, і їх присутність у тексті здається ніяк не впорядкованою. Це – знайомі жінки з їхніми чоловіками і коханцями, повії, американські, російські, індійські співтовариші-емігранти і т. ін.. Вони з'являються, щоб незабаром зникнути з оповіді зовсім або на якийсь час. Така безсистемна галерея персонажів також виражає думку про хаотичність світу й випадковість людських стосунків і зв'язків.

Використовуючи умовне поняття «антиромани», ми, тем не менше, маємо всі підстави на основі аналізу текстів стверджувати, що термін «роман» набагато більше підходить для творів Міллера, ніж визначення «автобіографія». Однак при цьому слід враховувати, що автобіографічність маніфестується в тексті самим автором, а, отже, є авторською установкою, яку необхідно сприймати якщо не як істину, то як необхідну передумову читацького сприйняття. Твори Міллера є фікціональними, але, водночас, вони достовірні, оскільки відображають реальне бачення світу автором, його осмислення цього світу.

Композиція романів "Паризької трилогії" є підкреслено фрагментарною, причому фрагменти різномірні і різновеликі: окрема репліка-вигук, речення, чий-небудь портрет-шарж, пейзажна замальовка, подія-анекдот, ескіз моральних нравів. Всі вони громадяться вони в хаотичному безладді і відповідають авторській світоглядній установці: «Хаос - це партитура дійсності». Однак у цьому хаосі проглядаються і є цілком концептуальними образи окремих міст і країн (насампед Парижа і Нью-Йорку, Франції, Америки, Росії), окремі людські

обличчя й силуети, які не претендують на те, аби бути літературними характерами.

У галереї людських обличь-масок на першому місці образ невизнаного геніального митця – молодого автора. Напівзлиднений, бездомний, вічно голодний, він виводить універсальну формулу творчості: «гризти власні нутрощі» і відкриває сенс людського життя: - секс як засіб від порожнечі і самотності. Проте, попри безперервні безглузді сексуальні контакти, він нескінченно самотній.

Міллер майстерно володіє інструментарієм художньої прози, він невичерпно винахідливий у використанні різноманітних стилістичних засобів, причому це використання є цілеспрямованим, підпорядкованим важливій авторській установці – епатувати, струснути читача, дати йому емоційний заряд. Основні лейтмотиви роману – місто, річка (потік), голод, нечистоти, рак, венеричні хвороби, сексуальні контакти, дітородні органи) вражають і провокують, але й водночас виражають радикальне модерністське розуміння світу, що втратив світоглядні орієнтири й моральні цінності.

Фрагментарний, хаотичний, зламаний художній світ "Паризької трилогії" аналогічний тому, який постає в образотворчому мистецтві модерністської доби (наприклад, творчість Пабло Пікассо). Він виключно відповідає духу епохи між двома світовими війнами, надзвичайно точно передає стан людини, що живе в цю епоху. Однак, у художнього світу Міллера є певний єдиний центр. Це організуючий весь текст образ-метафора жіночих дітородних органів, в які, наче у вир, всмоктується «потік свідомості» героя, потік життя. Цей образ максимально концептуалізований, як і інші образи та метафори в «Тропіку Рака», і має аж ніяк не порнографічний, а досить серйозний і страшний зміст. Це, по суті, метафора світу, що деградує в небуття, затягується в «гесну вогненну», з якою, згідно з біблійною традицією, особливо значущою для Г. Міллера як для письменника-американця, асоціюється жіноче черевко. Те, що автор щосили намагається дивитися на цю обставину з веселим нігілізмом, істотного значення не має і загальної картини не змінює.

Порівняння і метафори Міллера цілком оригінальні й характеризуються розгорнутістю й буквалізацією, побудовані переважно на шокуючому зближенні абсолютно різнорідних понять. Така метафора насамперед концептуальна: вона виражає ідею єдності всіх життєвих проявів, нероздільного потоку життя, злитості прекрасного і потворного. Часом Г. Міллер збиває поняття настільки нарочито, що розповідь набуває сюрреалістичної якості.

Таким чином, новаторські ідейно-естетичні пошуки Генрі Міллера привели до створення неповторної індивідуально-авторської поетико-стильової системи, яка викликає неоднозначне сприйняття, але водночас є винятково цілісною з погляду послідовного втілення автором певної світоглядної й художньо-естетичної позиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аллен У. Традиция и мечта. Москва : Прогресс, 1970. 434 с.
2. Аствацатуров А. Генри Миллер и его «парижская трилогия». Москва : Новое литературное обозрение, 2010. 344 с.
3. Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского [Электронный ресурс].
Режим доступа :
<https://kph.npu.edu.ua/!e-book/klasik/data/bahtin/01/index.html>
4. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики: Исследования разных лет. Москва : Худож. лит., 1975. 502 с.
5. Беньямин В. Маски времени. Эссе о культуре и литературе [пер.с нем. и франц.]. Санкт-Петербург : Симпозиум, 2004. 480 с.
6. Брасаи Ж. Генри Миллер. Портрет в полный рост // Иностранная литература.2002. №1. С. 145-146.
7. Вайль П., Генис А. По течению реки // Иностранная литература. 1990. № 8. С. 199 - 202.
8. Вахрушев В.С. Рецензия на “Тропик Рака” // Новый мир. 1991. №11. С.253 – 254.
9. Гиленсон Б.А. История литературы США: Учеб. пособие для студентов вузов. Москва Издательский центр “Академия”, 2003. 704 с.
10. Давиденко Г.Й., Чайка О.М., Гричаник Н.І. Кушнерьова М.О. Історія новітньої зарубіжної літератури: Навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 274 с.
11. Денисова Т.Н. Історія американської літератури ХХ ст. Київ : Довіра, 2002. 20 с.
12. Дубравська З. Р. Художній феномен образу автора в системі біографічного та мемуарного письма Мартіна Еміса / З. Р. Дубравська // Літературний процес: методологія, імена, тенденції: збірник наукових праць (філологічні науки) / Київський університет імені Б. Грінченка. Київ : Київський університет імені Б. Грінченка, 2016. № 7. С. 171-174.

- 13.Засурский Я. Н. Американская литература XX века. Москва : Изд-во МГУ, 1984. 503 с.
- 14.Затонский Д.В. Искусство романа и XX век. Москва : Худож. литература, 1973. 536 с.
- 15.Зверев А. М. Одномерный мир (Генри Миллер) // Зверев А. М. Модернизм в литературе США : формирование, эволюция, кризис. Москва : Наука, 1979. С.158-177.
- 16.Кайуа Р. Миф и человек. Человек и сакральное: Пер. с фр. Москва : ОГИ, 2003. 296 с.
- 17.Літературознавча енциклопедія. У 2–х томах). Т 1. Київ : Академія, 2007. 623 с.
- 18.Літературознавча енциклопедія. У 2–х томах). Т. 2. Київ : Академія, 2007. 623 с.
- 19.Леви-Строс К. Первобытное мышление: Пер. с фр. Москва : Республика, 1994. 384 с.
- 20.Литературный энциклопедический словарь / Под общ. ред. В. М. Кожевникова, П. А. Николаева. Москва . Советская энциклопедия, 1987. 750 с.
- 21.Лосев А. Ф., Шестаков В. Н. История эстетических категорий. Москва : Искусство, 1964. 376 с.
- 22.Манн Т. Письма. Москва : Наука, 1975. 465 с.
- 23.Миллер Г. Аэрокондиционированный кошмар: Эссе, рассказы: Пер. с англ. Москва : Б.С.Г.-ПРЕСС, НФ “Пушкинская библиотека”, 2001. 430 с.
- 24.Миллер Г. Вспоминать, чтобы помнить: Эссе, рассказы: Пер. с англ. Москва : Б.С.Г.-ПРЕСС, НФ “Пушкинская библиотека”, 2001. 425 с.
- 25.Миллер Г. Бессонница, или Дьявол на воле: Пер. с англ. – Санкт-Петербург : Азбука-классика, 2005. 224 с.
- 26.Миллер Г. Книги в моей жизни: Эссе, рассказы: Пер. с англ. Москва : Б.С.Г.-ПРЕСС, НФ “Пушкинская библиотека”, 2001. 540 с.

- 27.Миллер Г. Тропик Козерога: Пер. с англ. Санкт-Петербург : Азбука, 2001. 464 с.
- 28.Миллер Г. Тропик любви: Пер. с англ. Москва : Вагриус, 2004. 585 с.
- 29.Миллер Г. Тропик Рака [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://lib.ru/INPROZ/MILLER/tropikraka.txt>.
- 30.Миллер Г. Чёрная весна: Пер. с англ. Санкт-Петербург : Азбука, 2001. 288 с.
- 31.Можейко М.А. Поэтическое мышление // Всемирная энциклопедия. Философия. XX век. Москва : АСТ, Минск : Харвест, Современный литератор, 2002. С. 603 - 605.
- 32.Ницше Ф. Ницше Ф. Антихрист. Проклятие христианству // Ницше Ф. Собр. соч.: В 2 т. Москва : Мысль, 1990. Т. 2. С. 632 - 692.
- 33.Ницше Ф. Рождение трагедии из духа музыки. Предисловие к Рихарду Вагнеру // Ницше Ф. Собр. соч.: В 2 т. Москва : Мысль, 1990. Т. 1. С. 57-157.
- 34.Ницше Ф. Так говорил Заратустра. Книга для всех и ни для кого // Ницше Ф. Собр. соч.: В 2 т. Москва : Мысль, 1990. Т. 2 С. 5 - 237.
- 35.Овчаренко В.И. Либи́до // Всемирная энциклопедия. Философия. XX век. Москва : АСТ, Минск : Харвест, Современный литератор, 2002. С. 414.
- 36.Павліщева Я.О. Структура потоку свідомості в романній трилогії Г. Міллера “Тропік Рака”, “Чорна весна” і “Тропік Козерога” : Дис. ... канд. філол. н. зі спеціальності 10.01.04 – література зарубіжних країн. Дніпропетровський національний університет. Дніпропетровськ, 2008. 206 с.
- 37.Пальцев Н. По ту сторону иллюзий (перечитывая Генри Миллера) // Миллер Г. Чёрная весна. Санкт-Петербург : Азбука, 2001. С. 5–28.
- 38.Пальцев Н. Путешествие на край света, или Робинзо́нада Генри Миллера // Миллер Г. Тропик любви. Москва : Вагриус, 2004. С. 5–14.
- 39.Перле А. Мой друг Генри Миллер / Пер. с англ. Санкт-Петербург : Лимбус Пресс, 1999. 352 с.

40. Петров Д.С. Роман Генри Миллера «Тропик Рака» и европейский сюрреализм : Дисс. ... канд. филол. н. / Санкт-Петербургский Государственный Университет, 2006. 219 с.
41. Пинский Л.Е. Юмор // Краткая литературная энциклопедия. Москва : 1966. Т. 8. 1086 с.
42. Ранк О. Миф о рождении героя: Пер. с англ. Москва : Рефл-бук, 1997. 252 с.
43. Румянцева Т. Г. Ницше. // Всемирная энциклопедия. Философия. XX век. Москва : АСТ, Минск : Харвест, Современный литератор, 2002. С. 522 - 524.
44. Семенова В.Н. "Бытие и время" // Всемирная энциклопедия. Философия. XX век. Москва : АСТ, Минск : Харвест, Современный литератор, 2002. С. 109 - 120.
45. Сравнительный словарь мифологической символики: Образ мира и миры образов / Сост. Маковский М.М. Москва : Гуманит. издат. центр; ВЛАДОС, 1996. 416 с.
46. Тamarченко Н. Д. Теория литературных жанров: учебное пособие. Москва: Академия, 2011. 256 с.
47. Таранік-Ткачук К.В. «Стильовий» чи «стилістичний» вид аналізу художнього твору?» // Всесвітня література. 2006. №5. С. 19-21.
48. Теоретическая поэтика: понятия и определения. Хрестоматия / Ред. Н.Д. Тamarченко. Москва : РГГУ, 1999. 420 с.
49. Топоров В. Запретный плод слаще // Литературное обозрение. 1992. №1. С. 93–98.
50. Финкелстайн С. Отчуждение и бунт без цели. Джон Дос Пассос и Генри Миллер // Финкелстайн С. Экзистенциализм и проблема отчуждения в американской литературе / [пер. с англ.]. Москва : Прогресс, 1967. С.215-228.
51. Фовизм // Советский энциклопедический словарь. Москва : Советская энциклопедия, 1990. С. 1436.

52. Фрэйзер Дж. Дж. Золотая ветвь: Исследования магии и религии: Пер. с англ. Москва : Политиздат, 1983. 703 с.
53. Циховська Е. Д. Багатовекторний світ фланера у «паризькій трилогії» Генрі Міллера // Філологічні трактати. Т. 5, № 4. 2013. С. 116-120.
54. Шпагин П. И. Ирония // Краткая литературная энциклопедия. Москва : 1966. Т. 3. 1075 с.
55. Burgess A. New York Times Book Section. Jan. 2. 1972. P. 10.
56. Dictionary of World Literary Terms / Ed. By J.T. Shipley. – London, 1970.
57. Gordon W. The Mind and Art of Henry Miller. Louisiana : Louisiana State Univer. Press, 1967. 231 p.
58. Hans G. Henry Miller Motsagelser: With a Full English Summary. Stockholm : Cavefors, 1969. 235 p.
59. Hassan I. The Literature of Silence. Henry Miller and Samuel Beckett. – N.Y. : Knopf, 1967. 165 p.
60. Kenneth D. Henry Miller, Colossus of One. N.Y. : New Haven, 1967. 125 p.
61. Miller H. Black Spring [Електронний ресурс]. Режим доступу : www.olympiapress.com.
62. Miller H. Tropic of Cancer [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://flibusta.is/b/215207/read>
63. Miller H. Tropic of Capricorn [Електронний ресурс]. Режим доступу : www.olympiapress.com.
64. Miller, Henry // Modern American literature / [compiled and edited by Dorothy Nyren Curley, Maurice Kramer, Elaine Fialka Kramer]. 5-th ed. Volume II: H-O. Detroit-London : St. James Press-An Imprint Of Gale, 1999. S. 300-305.
65. Nesbit T. Henry Miller and Religion. New York : Routledge, 2012. 176 s.
66. Orwell G. Inside the Whale // The collected essays, Journalism and letters of George Orwell: An Age like this, 1920-1940. Vol. 1. Harcourt Brace Jovanovich, 1968. P. 493-502.
67. Shumaker W. English Autobiography. Materials and Form. Los Angeles, 1954. 188 p.

68. Weber R.W. Der Moderne Roman: Proust, Joyce, Belyj, Woolf und Faulkner. Bonn: Bonier, 1981. 235 p.
69. Wickes G. Henry Miller and Critics [Электронный ресурс]/ Режим доступа : https://archive.org/stream/henrymillercrit00wick/henrymillercrit00wick_djvu.txt
70. Widmer K. Henry Miller. N.Y. : Twayne Publishers Inc., 1963. 192 p.